

2. Begeleiding van leerstoornissen en ontwikkelingsuitvallen, door H.J. Kater.

1. Remedial teaching en orthodidactiek

De begeleiding van leerstoornissen en ontwikkelingsuitvallen wordt meestal met het begrip remedial teaching aangeduid.

Remedial teaching probeert een heropvoeding, die moet aangrijpen bij de vroege fasen van de motorische en zintuiglijke ontwikkeling, teweeg te brengen.

Leerstoornissen kunnen namelijk ontstaan als bepaalde ontwikkelingsfasen niet optimaal verwezenlijkt zijn.

Remedial teaching is een onderdeel van de orthodidactiek. Een omschrijving van het begrip orthodidactiek is dan ook noodzakelijk. *De orthodidactiek is de leer die methoden van hulpverlening ontwerpt, systematiseert en toepasbaar maakt voor de verwerving en overdracht van vaardigheden en kennis. Dit alles staat ten dienste van de hulp aan kinderen met leer- en ontwikkelingsstoornissen en ter versterking van de algemene en de specifieke leervoorwaarden.*

Dit betekent dat de orthodidactiek zich alleen bezighoudt met de oefenstof om leerlingen te helpen; d.w.z. met het ontwerpen, het uittesten en het uiteindelijk bepalen van de juiste oefenstof.

Remedial teaching richt zich daarentegen op de behandeling van leer- en ontwikkelingsstoornissen zelf.

1.1 Algemene en specifieke leervoorwaarden

Er zijn een tweetal leervoorwaarden te onderscheiden:

1. De algemene leervoorwaarden, waarbij het gaat om de taalontwikkeling, de motivatie, de concentratie en om andere psychologisch bepaalde factoren. Niet voor niets wordt er daarom ook vaak van psychologische leervoorwaarden gesproken.
2. De specifieke leervoorwaarden, die speciaal of grotendeels op het didactisch leerproces betrekking hebben.
Ze zijn specifiek omdat ze op een onderdeel van dat proces betrekking hebben en in veel

gevallen niet op andere onderdelen.

Is één van de specifieke leervoorwaarden zwak ontwikkeld, dan hoeft dat niet te betekenen dat een leerling op alle gebieden leerstoornissen zal vertonen.

Zo zal een zwak ontwikkelde motoriek van de linkerhand geen invloed hoeven uit te oefenen op het leren tekenen - tenzij de leerling uitgesproken links is.

Leerlingen met een aantoonbare gebrekkige ontwikkeling van leervoorwaarden kunnen met remedial teaching geholpen worden. De tijdsduur van een remediaal programma is sterk afhankelijk van de aard van de leerstoornis en daarom alleen individueel vast te stellen.

Zijn de leerstoornissen zo goed mogelijk 'weggewerkt', dan zal het theoretisch mogelijk zijn dat de leerling het gewone lesprogramma zonder al teveel vallen en opstaan kan volgen. In de praktijk blijken deze leerlingen echter een achterstand op dat programma te hebben opgelopen, waardoor er inhalingsprogramma's noodzakelijk zijn.

Helaas zijn er nog geen inhaalprogramma's opgesteld.

Remedial teaching en leerlingbegeleiding

Bij remedial teaching staat de hulp bij leerstoornissen centraal.

Andere vormen van leerlingbegeleiding vallen dus niet direct onder remedial teaching.

Het is wel aan te raden een leerling voor remedial teaching niet in een aparte groep te plaatsen, maar zoveel mogelijk in de bestaande klassituatie te benaderen.

Dit zal in ons huidige jaarklassensysteem moeilijkheden kunnen opleveren. Het jaarklassensysteem werkt in feite belemmerend op de ontwikkeling van de individuele leerling. In een ander systeem is remediale hulp makkelijker en vooral minder opvallend te realiseren; de overgang naar het 'gewone' programma zal soepeler gaan. Het probleem van inhaalprogramma's is dan ook opgelost.

In elk geval kan differentiatie binnen klasverband verlichting geven.

1.2 Het behandelingsplan

De orthodidactiek heeft in de loop der jaren

diverse mogelijkheden ontwikkeld om een gebrekkige ontwikkeling van leervoorwaarden aan te tonen.

De aard en de wijze waarop een stoornis tot uiting komt, is alleen door een goede diagnose vast te stellen.

Vanuit de diagnose kunnen dan individuele, d.w.z. specifieke doelstellingen opgemaakt worden. We spreken dan echter van een behandelingsplan.

Ook hier is een behandelingsplan een soort routebeschrijving. Het geeft de wegen aan waarlangs een leerling zo optimaal mogelijk geholpen kan worden.

Aangezien het begrip 'behandelingsplan' erg klinisch aandoet, wordt ook vaak het begrip 'handelingsplan' gehanteerd.

In een behandelingsplan wordt veel aandacht besteed aan zgn. functietrainingen en aan specifieke orthodidactische leerprogramma's.

Functietrainingen

Functietrainingen hebben vooral op de algemene psychologische leervoorwaarden betrekking. Het woord maakt al duidelijk dat er functies getraind worden; er zijn dan ook nauwe banden met de neuro-fysiologische ontwikkeling.

In dit verband willen we de volgende trainingen in elk geval onderscheiden:

1. waarnemingstraining (van de ogen en/of andere zintuigen),
2. coördinatiestraining (ter verkrijging van een goede coördinatie van diverse lichaamsdelen, zoals het samenspel tussen de ogen en de handen. De coördinatiestraining besteedt dus aandacht aan de motorische ontwikkeling van de leerling),
3. cognitieve training (ter stimulering van het denken en waarnemen om zo tot een goede combinatie van beide te komen).

Specifieke orthodidactische leerprogramma's

De specifieke orthodidactische leerprogramma's zijn bedoeld om de specifieke leervoorwaarden beter te ontwikkelen.

Met behulp van dergelijke programma's is het mogelijk om rekenmoeilijkheden op te sporen en op te lossen, of om taalvaardigheidsachterstand te verkleinen.

Enkele mogelijkheden voor een programma zijn:

1. Rekenen: honderdveld - bouwrekenkist - rekensets;
2. Taal: woordstroken - taalspelen (bv. kwartet) - dictee.

Partieel defect

Zowel de functietrainingen als de specifieke orthodidactische leerprogramma's zijn bedoeld om de basisleervoorwaarden op latere leeftijd te verbeteren.

In dit verband spreekt Bladergroen van 'partieel defect'.

Zij verstaat hieronder *de gebrekkige ontwikkeling van één der functionele basisvoorwaarden, waardoor het denken geblokkeerd wordt en de ontwikkeling van de intelligentie zodanig tegengehouden wordt dat er hiaten ontstaan.*

De consequentie van dit standpunt is dat de behandeling bij de vroege fase van de motorische en zintuiglijke ontwikkeling moet aangrijpen.

Deze behandeling noemen we remedial teaching. In feite is remedial teaching dus een heropvoeding om op latere leeftijd de motoriek en de sensoriek alsnog te ontwikkelen.

Vanuit het kunnen wil de remedial teacher de leerling naar het kennen brengen en vanuit het doen naar het denken.

In de theorie betekent dat dat het belang van de orthodidactiek zal moeten afnemen naarmate het kunnen en het kennen zich vermeerderen. Helaas leert de praktijk ons dat het een moeizame weg is. In het onderwijs willen we mogelijk te snel tot resultaten komen, terwijl de individuele ontwikkeling van een leerling in het voortgezet onderwijs al jaren aan de gang is.

1.3 Mogelijkheden tot remedial teaching in het voortgezet onderwijs

Remediale begeleiding kan het beste in teamverband plaatsvinden.

Het opzetten van remediale begeleidingsteams biedt de meeste mogelijkheden. Het is echter jammer dat de meeste leerkrachten in het voortgezet onderwijs deze hulp niet aan de leerlingen kunnen verstrekken.

Een verruiming van faciliteiten lost niets op, als er niet tevens een gerichte in-service training voor de leden van deze teams aangekoppeld wordt.

De diagnose wordt door orthodidactici gesteld. Leerkrachten kunnen in de klas functietrainingen geven of specifieke orthodidactische leerprogramma's aanbieden. Deze aanbieding is uiteraard niet aan alle leerlingen en vindt in nauw overleg plaats met de orthodidacticus.

Bij de aanbieding moet de leerlingen duidelijk gemaakt worden dat de oefeningen nuttig zijn en waarom ze dat zijn. Steeds weer blijkt namelijk dat de leerlingen tot positievere

resultaten komen als zij het belang van de oefeningen inzien.

Horizontale Jenastructuur

Zolang het jaarklassensysteem niet doorbroken is, of er geen ruime mogelijkheden voor differentiatie binnen klasseverband voorhanden zijn, is de *horizontale Jenastructuur* de meest praktische werkwijze voor remedial teaching.

Met dit begrip wordt bedoeld dat alle brugklassen enkele keren per week op vaste uren remediale hulp aangeboden kan worden.

Ideaal is het als daarvoor twee lesuren achter elkaar uitgetrokken worden.

Vb 1

Op het lesrooster worden voor maandag, woensdag- en vrijdagmorgen twee lesuren voor rekenen en taal voor alle klassen tegelijk gepland. Hierdoor zijn de lesuren naar de inspectie toe legaal en verantwoord.

Bij het begin van het schooljaar zijn alle leerlingen getest.

Sommigen hebben volgens het onderzoek bepaalde hiaten en kunnen tijdens de horizontaal geroosterde uren remediale hulp krijgen. Zo kunnen alle kinderen met woordbeeldstoornissen als groep naar een leerkracht gaan voor woordbeeldtrainingen op één van deze vaste uren.

De andere kinderen uit de klas kan een gelijkwaardig programma aangeboden worden. In elk geval moet men oppassen dat de verschillende groepen niet uit elkaar groeien, omdat men anders het probleem van inhaalprogramma's krijgt en de achterstand in feite nog groter wordt.

Uiteraard moet het groepje leerlingen dat gezamenlijk remediale hulp krijgt klein zijn. In een grote groep kan de individuele leerling makkelijk tekort worden gedaan.

Deze groepjes zijn klein te houden met behulp van taakuren.

Zo kan men tijdens de zes uren aan drie brugklassen in totaal 5 leerkrachten inschakelen.

Het mag duidelijk zijn dat de hulp die de leerkrachten bieden gebaseerd is op een behandelingsplan dat door een orthodidacticus opgesteld is.

Dit behandelingsplan zal regelmatig besproken en waar het gewenst wordt bijgesteld moeten worden.

leervoorwaarden te verbeteren.

De tijdsduur van een remediaal programma is niet voor elke leerling gelijk. Het verloop van een dergelijk programma wordt in een behandelingsplan vastgelegd.

Het is uitermate belangrijk dat de leerling het nut van het programma, als van de onderdelen van dit programma, inziet.

In principe kan elke leerkracht remediale hulp bieden, als hij een korte gerichte in-service training heeft gevolgd.

De diagnose en het opstellen van een behandelingsplan horen altijd onder de zorg van een orthodidacticus te vallen.

2.4 Samenvattende conclusies

Remedial teaching probeert leerstoornissen te behandelen door met behulp van oefenstof de